

ВІДГУК

**опонента Васильєвої Тетяни Анатоліївни на
дисертаційну роботу Харченко Юлії Петрівни
«Інституціональне забезпечення територіальної організації господарства
України в сучасних умовах»,** представлену на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність теми дисертації

В Україні відбувається формування та реалізація нової національної регіональної політики, яка спрямовується на згуртованість країни та всього українського суспільства, спроби подолання асиметрії розвитку між регіонами та підвищення конкурентоспроможності, отримання регіонами доступу до національних ресурсів на прогнозованій основі.

Варто також зазначити, що плани регіонального розвитку України формувалися на основі європейських практик, зближуючи українське та європейське законодавство про регіональний розвиток і даючи українському регіону можливість дуже швидко адаптуватися до європейських правил у майбутньому.

Кожен із кроків, які були зроблені в Україні щодо децентралізації та нової державної регіональної політики, сприяв збалансованому розвитку українських територіальних громад і регіонів, створював тисячі горизонтальних зв'язків між громадами, регіонами.

На жаль, повномасштабне вторгнення росії змусило переключити процеси регіоналістики на інституціоналізм у воєнний період, враховуючи безпекові чинники забезпечення територіальної організації сфери матеріального виробництва регіонів України. З огляду на це необхідним є поглиблення вивчення інституціонального забезпечення територіальної організації господарства України, та пошук шляхів модернізації продуктивних сил регіону, враховуючи всі виклики, які доводиться долати в сучасних умовах,

що є вагомим аргументом на підтвердження актуальності дисертаційного дослідження Харченко Ю.П.

Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертація виконувалася відповідно до пріоритетних напрямів дослідження та відповідає плану науково-дослідних робіт кафедри менеджменту та адміністрування Навчально-наукового інституту менеджменту, харчових технологій та торгівлі Національного університету «Чернігівська політехніка» за темами: «Стратегічне управління підприємствами в умовах післявоєнної відбудови» (номер державної реєстрації 0117U004542, 2022-2025 рр.), «Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (номер державної реєстрації 0120U105292, 2020-2025 рр.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, їх достовірність

Вважаємо, що наукові положення, висновки, рекомендації, викладені в дисертаційному дослідженні мають досить високий рівень обґрунтованості. Достовірність отриманих результатів зумовлена послідовним та логічним викладенням аргументованих фактів та обсягом використаного статистичного матеріалу. Дисертантка в роботі опрацювала значну кількість нормативно-правових актів, інформаційно-аналітичних матеріалів та літературних джерел вітчизняних та зарубіжних вчених (361 найменування).

Авторка у процесі дослідження використала низку загально-наукових та спеціальних методів пізнання: методи контент-аналізу та узагальнення, абстрагування, індукції та дедукції, параметричний метод, метод групування, статистичні методи, індексний метод, метод систематизації та абстрагування, методи аналізу, синтезу графічний, аналітичний методи.

Обґрунтованість наукових положень та узагальнень авторки підтверджуються їх апробацією на міжнародних та науково-практичних конференціях. Поставлена дисертанткою мета дослідження відповідає темі.

Зміст вирішених наукових завдань є структурно та логічно узгодженим. Кількість вирішених авторкою дисертації завдань є достатньою для того, щоб розкрити обрану тему та досягти окресленої мети.

Вищевказане свідчить про достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених Харченко Ю.П. у дисертаційній роботі.

Критичний аналіз реферату та дисертаційної роботи Харченко Юлії Петрівни не виявив неоднозначних тверджень, а ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків дисертаційних досліджень є безсумнівним.

Новизна наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

У дисертаційній роботі авторкою сформульовано низку теоретичних та науково-методичних положень, які мають наукову новизну і свідчать про особистий внесок дисертантки у розвиток теорії і практики розвитку регіональної економіки. Результати проведеного дисертаційного дослідження мають теоретико-прикладний характер та засвідчують ґрунтовність та ретельність проведеної дисертанткою роботи, з систематизації наукової літератури з досліджуваної тематики, вичерпному аналізі статистичної інформації з проблем інституціонального забезпечення територіальної організації господарства в Україні та за її межами. Науково-практичне значення даної роботи базується на розробці нових та удосконаленні існуючих підходів до інституціонального забезпечення територіальної організації господарства, та враховує сучасні аспекти його реалізації.

За результатами детального аналізу дослідження варто виділити окремі аспекти новизни, а саме:

Авторка удосконалила теоретико-методологічне підґрунтя створення та модернізації інституціонального забезпечення територіальної організації господарства, що як результат дало змогу розкрити еволюційні особливості зародження і розвитку інституціоналізму як наукової теорії, визначити загальні та особливі риси наукових шкіл «старого» інституціоналізму та неінституціоналізму (розділ 1, с. 42 дисертації).

Виокремлено та обґрунтовано категоріальний кейс дослідження інституціональних положень функціонування та трансформації територіальної організації господарства. Визначено категоріальний простір модернізації інституціонального забезпечення та запропоноване авторське визначення територіальної організації господарства як процес цілеспрямованого узгодження між продуктивними силами території, суб'єктами господарювання, органами місцевої влади та місцевого самоврядування, що здійснюється через використання спектра правових, економічних, організаційних методів, механізмів їх застосування з метою забезпечення системного та гармонійного розвитку окремих територій країни (розділ 1 с. 69).

Удосконалено зміст категорії «інституціональне забезпечення» та деталізовано сутність таких категорій, як «інститут», «інституція», «інституціоналізм», «інституціональне середовища» та «інституціональний механізм» (розділ 1, с. 98).

Удосконалено методологічний інструментарій і положення дослідження інституціонального забезпечення територіальної організації господарства сформульовано методологічні положення реалізації такого дослідження. При цьому визначено методичні підходи до аналізу зазначеного об'єкта, конкретизовано принципи, які повинні враховуватися при його проведенні (розділ 2, с. 125).

Дисертанткою запропоновано модель інституціонального базису територіальної організації господарства та визначено серед методологічних компонентів основні закономірності його функціонування. Їх деталізація та впровадження дає змогу обрати оптимальний вектор генерування інституціонального ядра та найбільш ефективні варіанти осучаснення такого базису при розробці і впровадженні прикладних положень його модернізації (розділ 2, рис.2.3, с. 138)

Авторка обґрунтувала теоретичні засади відновлювально-реконструктивної парадигми розвитку економічних систем та запропонувала власне його трактування, як об'єктивно та історично сформовану модель світоглядних поглядів на розвиток систем різної природи внаслідок їх

попереднього фізичного руйнування, занепаду, пошкодження, яка базується на формуванні оновлених концептуальних підходів до відновлення таких систем з урахуванням стану їх функціонування, нових суспільних викликів, обставин та сучасних принципів забезпечення їх відбудови (розділ 2, с. 139)

Заслужують на увагу запропоновані авторкою оціночні показники, на яких базується це дослідження серед них - середня тривалість здорового способу життя, коефіцієнт Джині, рівень бідності, стан соціогуманітарного простору, рівень інноваційної активності. Авторське сприйняття модернізації продуктивних сил на засадах сталості передбачає екологічний моніторинг їхнього розвитку та функціонування. Екологічна безпека та сталість розвитку є багатограним, різнобічним вектором удосконалення та впровадження подальших реформ, сутність яких, зводиться до наповнення економіки процесами спрямованими на інноваційність, ефективність економічного зростання та підвищенню добробуту населення (розділ 2, рис.2.4, с. 141).

Удосконалено підходи до модернізації інституціонального базису інклюзивності регіонального розвитку, котрі на відміну від існуючих підходів базуються на засадах сталості. Здійснено об'єктивну оцінку модернізації інституціональної основи регіонального розвитку та запропоновано розрахунок композитного індексу регіонального розвитку на засадах інклюзивності (розділ 2, с. 142-144).

На підставі розробленої авторкою методики здійснено розрахунки субіндексу реального стану продуктивних сил проаналізовано показники зайнятості та продуктивності праці, які на думку авторки є фундаментальними передумовами вагомої капіталізації людського потенціалу регіонів (розділ 3, с. 180).

Проведені дисертанткою розрахунки по запропонованих показниках інтегрального параметра дозволили згрупувати регіони України. (розділ 3, с. 204).

Авторкою встановлено, що регіональний ландшафт України має глибоко диференційовану структуру, до якої відноситься реальний сектор економіки, інфраструктурне середовище, сфера матеріального виробництва, тіньова

складова, та визначено домогосподарство, як базову інституцію інклюзивності просторового розвитку. Розглянуто роль домогосподарств у формуванні та удосконаленні інституціонального забезпечення територіальної організації господарства (розділ 4, с. 210),

В роботі обґрунтовано сутність інклюзивності та інклюзивного розвитку і його роль у відновленні економічного розвитку регіонів України, проаналізовано актуальні системні проблеми у відновленні економічного потенціалу регіонів країни, виявлено та конкретизовано загрози впровадження перспективних заходів для їх вирішення (розділ 4, с. 213-214).

Авторкою вагому увагу приділено розгляду інституціоналізму та безпековим чинникам забезпечення територіальної організації сфери матеріального виробництва регіонів України. Запропоновано вектори відновлення та структурної перебудови економіки через реалізацію інституціональних факторів інноваційного розвитку, модернізацію матеріально-технічної бази виробництва з використанням новітніх засобів у видах діяльності таких, як машинобудування та військово-промисловий комплекс, металургія, хімічна, фармацевтична, деревообробна і харчова промисловість, а також розвиток нових сфер діяльності – біо- і нанотехнологій (розділ 4, с. 268).

Розроблено та систематизовано пріоритетні напрями оптимізації інституціонального забезпечення територіальної організації господарства (розділ 5, с.275).

Означено концептуальні засади оптимізації інституціонального забезпечення територіального господарства в сучасних умовах та запропоновано шляхи удосконалення інституціональної діяльності (розділ 5, с. 278-280).

Окреслено найхарактерніші і найактуальніші для сучасних умов України вектори модернізації та удосконалення впровадження знаннєвої економіки та її вплив на суспільний розвиток (розділ 5, с. 286).

Практичне значення наукових результатів дисертаційної роботи

Результати вивчення дисертаційної роботи та опублікованих за тематикою дослідження наукових праць засвідчують значущість отриманих результатів розрахунків та сформованих рекомендацій.

Наукові положення, методологічні, методичні та практичні результати досліджень за темою дисертаційної роботи впроваджені та використовуються в діяльності:

- Директорату з питань розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою Міністерства розвитку громад та територій України, (довідка № 7/34,1/1928-23 від 20.02.2023);

- Чернігівської обласної ради в контексті адаптивності функціонування органів місцевого самоврядування області до сучасних умов (довідка № 01-05/109 від 10.02.2023);

- Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації, (довідка № 02.01-21/225 від 10.02.2023);

- Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього Національної академії наук України» при розробці науково-дослідної теми «Трансформація моделі просторового розвитку України» (державний реєстраційний номер теми 0122U002055); (довідка № 1/61 від 20.02.2023).

Результати дослідження використані для навчально-методичного забезпечення дисциплін «Інституціональне забезпечення розвитком економіки», «Регіональна політика та місцеве самоврядування», «Розвиток продуктивних сил», «Менеджмент для місцевих органів публічної влади» Національного університету «Чернігівська політехніка» (довідка № 202/08-354/ВС від 17.02.2023).

Повнота відображення наукових положень дисертації в опублікованих авторкою працях

Наукові дослідження та результати дисертаційної роботи Харченко Юлії Петрівни повною мірою висвітлено в опублікованих за тематикою дослідження

наукових працях. За результатами дослідження опубліковано 37 наукових праць, з яких: 1 монографія; 24 статті в наукових виданнях (з них: 3 – у зарубіжних наукових виданнях; 20 – у наукових фахових виданнях України; 12 тез доповідей та матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг наукових праць становить 47,8 д.а., з яких 42,2 д.а. належить особисто авторці.

Дискусійні положення до дисертаційної роботи

При ознайомленні з текстом реферату та дисертації, у цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних результатів, варто відмітити деякі дискусійні положення, які мають місце у дисертаційній роботі.

А саме:

1. У першому розділі дисертаційної роботи *«Теоретичні засади створення та модернізації інституціонального забезпечення територіальної організації господарства»* дисертації (с. 40-45) детально проаналізовано сутність таких категорій, як «інститут», «інституція», «інституціоналізм», «інституціональне середовища» та «інституціональний механізм» «територіальна організація господарства». Для характеристики таких визначень дисертантка використала значну кількість наукових праць, однак вказуємо на відсутність схематичного чи мережевого узагальненого формулювання переліку авторів разом з їх власним трактуванням вказаних дефініцій. Відсутність узагальненого трактування не дозволяє сформувати комплексну картину охопту досліджень із зазначеної проблематики та структурувати її.
2. Авторка в роботі дає ґрунтовну характеристику дескрипторів, які на її думку заважають реалізації інституціонального забезпечення територіальної організації господарства (с. 110-118), про те доцільно було б деталізувати шляхи вирішення проблемних питань, які базувалися б саме на вказаних в роботі дескрипторах, в умовах війни в Україні.

3. На с. 74 авторка аналізує сучасний концепт регіонального розвитку в країнах ЄС. В якості недоліку можна зазначити необхідність деталізації аналітичних даних щодо ресурсного, інноваційно-інвестиційного та науково-освітнього потенціалів країн – членів ЄС, що не дозволяє повністю оцінити та провести міжнародні порівняння в контексті євроінтеграції.
4. Авторка пропонує модель інституціонального забезпечення територіальної організації господарства в умовах децентралізації владних повноважень та військової агресії Росії, проте, на наш погляд, доцільно було б навести не тільки її схематично, а й додати більш розгорнуту описову частину для більш повного розкриття зазначеної проблематики.
5. Деталізації описової частини потребують і концептуальні засади оптимізації інституціонального забезпечення територіальної організації господарства в сучасних умовах, наведених на рис. 5.2 на с. 275.
6. Авторка розкриває найхарактерніші і найприйнятніші для сучасних умов України вектори модернізації інституціонального забезпечення, серед яких і знаннева економіка та її вплив на суспільний розвиток (с. 297-299) . Проте, на нашу думку, в роботі варто деталізувати роль центрів комерціалізації знань (технопарків, бізнес-інкубаторів, кластерів, технополісів та ін.) в зазначених процесах модернізації.
7. Заслуговує на увагу авторське дослідження сутності інституціоналізму війни (п. 1.2, с. 67). Проте, доцільно було б глибше розкрити його сутнісні ознаки та напрями удосконалення існуючого нормативного поля.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Харченко Юлії Петрівни «Інституціональне забезпечення територіальної організації господарства України в сучасних умовах» свідчить про те, що робота є завершеним науковим дослідженням, і за

змістом, науковою новизною та практичною значимістю є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням.

За нормативними вимогами та змістовними ознаками виконана дисертація відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її авторка – Харченко Юлія Петрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

**Офіційний опонент,
докторка економічних наук, професорка
професорка кафедри фінансових
технологій і підприємництва
навчально-наукового інституту бізнесу,
економіки та менеджменту
Сумського державного університету
Міністерства освіти і науки України**

Тетяна ВАСИЛЬЄВА

**Підпис Васильєвої Т.А. засвідчую
учений секретар вченої ради
Сумського державного університету**

Анатолій РУБАН